

Journal of Social Intervention: Theory and Practice – 2017 – Volume 26, Issue 1, pp. 83–87
<http://doi.org/10.18352/jsi.515>

ISSN: 1876-8830

URL: <http://www.journalsi.org>

Publisher: Utrecht University of Applied Sciences, Faculty of Society and Law, in cooperation with Utrecht University Library Open Access Journals

Copyright: this work has been published under a Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivative Works 3.0 Netherlands License

Josje van der Linden. **Ensuring meaningful lifelong learning opportunities for groups at risk**. Groningen: Globalisation Studies University of Groningen. 2016, 273 p., ISBN 978 90 367 9105 2

BOOKS

HILDE VLAEMINCK

Dr. Hilde Vlaeminck was de voorbije tien jaar docent aan de Master Sociaal Werk en Sociaal Beleid aan de KU Leuven. Daarnaast was zij van 1977 tot 2013 als lector en onderzoeker verbonden aan de Arteveldehogeschool te Gent.

E-mail: hildevlaeminck@gmail.com

Het boek betreft een doctoraatsproefschrift waarin auteur Josje van der Linden haar onderzoeksprojecten rond levenslang leren in een Afrikaanse context – Mozambique, Zuid-Sudan, Uganda en Zuid Afrika – en gespreid over tien jaar, bundelt en kritisch analyseert. In het voorwoord bekent de auteur dat ze niet zozeer de ambitie had tot promoveren, maar wel haar twijfels wilde delen met collega's. Met dit doel publiceerde ze in het verleden een reeks afzonderlijke artikelen over haar opmerkelijke onderzoek. De reacties op deze publicaties overtuigden haar om de opgedane inzichten samen te brengen in "a glossy".

Op de cover staat een intrigerende foto: drie Afrikaanse vrouwen in een veelkleurige outfit, twee met een rode

BOOKS

schrijfmap (cursus?) in de hand, stappen met een verwachtingsvolle blik over een schraal, zandkleurig terrein. Als achtergrond een basic-grijze laagbouw met een golfplaten dakbedekking. Vrouwen-in-actie, bewegend, naturel en zelfbewust.

En er staat een beklijvende opdracht voorin: "to the students who ensured my lifelong learning process", waarin de auteur zichzelf als betrokken en nabije levenslang-lerende actor in het onderzoek positioneert.

In de titel draagt elk woord een spanningsvolle lading die – zo bleek overigens ook tijdens de verdediging dd. 29 september 2016 – aanleiding geeft tot een pittige discussie. Zoals de term "meaningful" lifelong learning bijvoorbeeld, waarin een machtsaspect schuilt, want wie beslist welke kennis wel of niet "betekenisvol" is in een bepaalde context? En wat betekent "ensuring"? Wie claimt dat levenslang leren van risicogroepen wordt verzekerd en op basis waarvan?

Het eerste hoofdstuk situeert levenslang leren binnen internationale samenwerking. Noodzakelijk en verhelderend. Het openingscitaat komt van een dame die groenten verkoopt op de lokale markt: "The world of today is full of uncertainties. Without studying one will die of poverty" (p. 3). Leren is geenszins vrijblijvend, maar uiterst existentieel. Het helpt mensen in hun dagelijkse strijd om te (over)leven. Meteen is de toon gezet. Het hele boek door zal de auteur inzichten uit een stevige literatuurstudie lardereren met de stem en de taal van de lerende mens. Benadrukt wordt dat "formal learning" (het leren op school), "informal learning" (het leren buiten de schoolmuren) en "non-formal learning" (leren in het leven van elke dag) creatief moeten worden gecombineerd (p. 13) binnen een empowerende context. In de beschreven assumpties klinkt een sterk geloof in de kracht van wederkerigheid en de noodzakelijke verbinding met het dagelijkse leven.¹ Het "banking-model" (p. 11) waarbij de leraar kennis deponereert bij de lerende, die alleen maar slechts de voorwaarden kan accepteren, zoals geld bij een bank, is niet langer verdedigbaar. De auteur pleit voor "joint knowledge production" (p. 5): een permanent kennisdebat met interactie van alle betrokkenen die als gelijkwaardige partners wederzijds leren hun sociale problemen te analyseren én op te lossen. Centraal staat het versterken van "capabilities as capital for their own lives" (p. 232).

Hoofdstuk twee gaat over de context: internationale samenwerkingsverbanden waarbinnen betekenisvolle programma's voor levenslang leren worden ontwikkeld. Dit vormt een complex verhaal over het werken aan gezamenlijke kennisproductie tussen mensen met verschillende achtergronden en over de kloof tussen beleid, wetenschap, praktijk en de dagelijkse – precare en bedreigende – levensomstandigheden. Hoofdstuk drie stelt de inhoud van betekenisvolle

leerprogramma's voor risicogroepen ter discussie. Wat is prioritair? Het aanbieden van basisvaardigheden zoals lezen en schrijven of specifieke werkgerelateerde vaardigheden nodig voor het uitoefenen van een bepaalde job. Ook hier zet een citaat de toon: "I have been driving the forklift for 23 years without any damage. What is left to teach me?" (p. 77).

Hoofdstuk vier analyseert de rol van de professional in deze leerprocessen en stelt opmerkelijke vragen bij professionalisering. Dit is niet alleen inspirerend voor opleidingen in een Afrikaanse context, maar ook dichterbij huis, in Nederland of Vlaanderen bijvoorbeeld, waar steeds vaker anderstaligen instromen in leer- en levensprocessen met of zonder een tragisch vluchtelingparcours. Tijdens een gastlezing in Zuid-Sudan bepleit de auteur het Engels als gemeenschappelijke taal...en krijgt van een meisje de pertinente vraag: "why do children in Holland not learn Arabic as a second language?" (p. 156).

De onderzoeksmethodologische keuzes worden uiteengezet in hoofdstuk vijf. De auteur vat het samen als *research-in-the-real-habitat* wat leidt tot reflectie en inzicht: *experience brought to science*. Maar grote nabijheid met de doelgroep brengt ook ruis met zich mee. Welke vorm van betrokkenheid is nodig? De onderzoeker is ook leraar en een betrokken medemens. Ze erkent de kwetsbaarheid van "witte" onderzoekers en de niet-altijd evidente keuze voor wederzijdse openheid en symmetrie in de relatie. De lezer maakt kennis met de onderzoeksobstakels eigen aan de Afrikaanse context, zoals bureaucratie, culturele en traditionele verschillen tussen bevolkingsgroepen, immense logistieke problemen, macht en angst-om-macht-te-verliezen en druk vanuit de ruimere familiecontext (p. 193).

Hoofdstuk zes besluit dat levenslange leerprocessen steun kunnen bieden aan risicogroepen op voorwaarde dat de mensen die ertoe behoren een stem krijgen. De auteur blijft kritisch:

Is this question still appropriate today...in comparison with the debate 15 years ago? Should we turn away disappointedly or comply with the revitalisation of lifelong learning obediently?...I hope to have made clear that we should not be forced into either one of these reactions. Although the dilemma cannot be solved easily (p. 232).

Ze concludeert: "it is possible to accept the criticism of the narrow focus on economic progress while at the same time developing meaningful lifelong learning opportunities for groups at risk." Er zijn heel wat aspecten die me als lezer – als sociaal werker – hebben beroerd. De consequente aandacht en waardering voor de stem van de lerende mensen, wat hen beroert, als individu

BOOKS

maar ook als lid van een gemeenschap, een groep: "now I already know how to write my name" (p. 91); "the wish to be somebody" (p. 92). De auteur waarschuwt voor "shadow schooling" (p. 97) wanneer leerprocessen voor volwassenen een flauw afkooksel van formal learning dreigen te worden. Ze formuleert waar ze tegenaan botste, hoe ze haar mening herziet, verfijnt en inzichten genereert. In onze actuele maatschappelijke context van superdiversiteit, globalisering en toenemende migratiedruk, is er meer dan ooit nood aan betrouwbare kennis over leerprocessen voor risicogroepen in een internationaal perspectief. Zo is early school leaving niet alleen in Mozambique een probleem. Herkenbaar is eveneens het gesignaleerde fenomeen dat de leermotivatie bij volwassenen zich niet altijd eenduidig manifesteert: "adults who do not have a clear-cut wish to learn, but who would need to learn nevertheless" (p. 13). Opvallend is de permanente zorg voor de praktijk, voor de "nuttigheid" van het leren. Kennis krijgt pas een label als die in de dagelijkse praktijk kan worden toegepast of ingezet. Nuttig valt niet te reduceren tot "economisch" leren – "learning to earning" – maar vooral tot méér mens worden en zich staande houden in het dagelijks leven. Taal speelt in deze leerprocessen de hoofdrol. Studenten moeten niet alleen in staat zijn om zichzelf uit te drukken in taal maar ook en vooral de kans krijgen om een taal te leren die ze nodig hebben om vorderingen te maken in hun leven.

In een sterke literatuurstudie met vergelijkende inzichten passeren uiteenlopende stemmen: Beck; Nussbaum; Sen; Freire; Jarvis; Finger en Asser; Van Strien; Van der Kamp; Schön; Van der Laan. Levenslang leren wordt in een historisch maar ook in een actueel en spannend verhaal geplaatst: individueel en collectief leren, leren als organisatie, als beleid, als samenleving. Hoe leerinitiatieven kunnen worden ingezet om bijvoorbeeld women-at-risk te bereiken, hen te motiveren tot leren en dat de society-at-risk daarbij in het vizier moet komen. Met veel realiteitszin benadrukt de auteur het belang van tijd en trage processen, moeilijk te combineren in een wereld waar tijdsdruk en efficiëntie-eisen domineren. De onderzoeksmethode gaat uit van verhalen uit het dagelijkse leven als kennisbron. Van der Linden leefde als onderzoeker lange tijd in dezelfde context als haar respondenten. Vanuit haar rol als leraar en coach zoekt ze naar de rol van de professional. De basiscompetentie is wederzijds vertrouwen en vooral de ander aanvaarden als een menselijk wezen. Elke sociaal werker is hiermee vertrouwd, maar de auteur bekijkt deze basisattitudes zowel vanuit het perspectief van de lerenden, inclusief zichzelf als lerende onderzoeker.

Er duiken echter ook vragen en obstakels op. Betreft het thema leren eenvoudig het opwarmen van een gedateerde hype? Of is het verrassend en innoverend? Van der Linden maakt telkens opnieuw de moeilijke vertaaloefening van de theorie naar de praktijk, naar het dagelijks leven. Ze botst op struikelstenen en blijft zoeken naar oplossingen met een stevig pak literatuur als inspiratiebron. Ze

stelt vast dat het thema “leren” te vaak exclusief gericht werd (wordt) op kinderen terwijl “leren” evenzeer beschouwd moet worden als een fundamenteel en levenslang recht voor volwassenen.

Voor wat betreft de vorm, levert de auteur veel inspanningen om de lezer te gidsen door de diverse hoofdstukken, onderzoeksprojecten en complexe internationale onderzoeksvelden. Desondanks is het niet altijd eenvoudig om na te gaan hoe de vijf eerder gepubliceerde artikelen zich onderling verhouden. Het geheel is (niet altijd) méér dan de afzonderlijke delen. Ten slotte kan nog iets worden gezegd over de bruikbaarheid voor sociaal werkers. In 1985 publiceerden Van Riet en Wauters “Helpen = leren” waarbij Paolo Freire en Viktor Frankl toen al hulpverleners inspireerden in een krachtgerichte benadering. Het doctoraat van Van der Linden sluit hier mooi op aan. Sociaal werkers zijn experts in het toegang krijgen tot de leefwereld van mensen, nemen daar tijd voor, proberen te begrijpen, stellen verwonderde vragen, durven de kwetsbaarheid te zien, ontdekken sterktes en ontwikkelen wederkerigheid in de relatie. De auteur stelt vast dat sociaal werkers veel “interne” competentie bezitten, maar dat ze deze helaas extern niet opeisen (p. 19).

In een actuele maatschappelijke context van superdiversiteit (Geldof, 2015) is dit onderzoek een les in hoop en een pleidooi tot nuancering. Vooral de aandacht voor de vorming van professionals die deze leerprocessen begeleiden, kan hogescholen inspireren. Net als Van der Laan (2006) gelooft ook Van der Linden in de sterkte van “sensitive and responsible professionals” (p. 17) en in de noodzaak tot “careful deliberation”, in plaats van “count and control” (p.18).

NOTEN

- 1 1) Genuine development cooperation presupposes interaction and mutual learning; 2) Education for children as for adults should create learning opportunities that support people in coping with the world of today; 3) Education offered in a way that enables people to engage in development and benefit from it in the way they choose; 4) Lifelong learners are not only coping with the world, but are actively involved in re-creating it consequently (pp. 232–233).

REFERENTIES

- Geldof, D. (2015). *Superdiversiteit*. Leuven: Acco.
 Van der Laan, G. (2006). *Maatschappelijk werk als ambacht*. Utrecht: Humanistic University Press.
 Van Riet, N., & Wouters, H. (1985). *Helpen = leren. Politiserend maatschappelijk werk als bijdrage tot emancipatie*. Nijmegen: Dekker & Van de Vegt.